

zmienit o dlhodobom sledovaní otázky vzorov a ideálov robotníckeho dorastu (1981) ako aj problému „Rodičia vo vzoroch a ideáloch adolescentnej mládeže“ (spolu s J. Minárikovou, 1985);

d) podieľala sa na práci pri prekladoch viacerých prác najmä zo sovietskej psychológie (napr. „Súčasná psychológia v kapitalistických krajinách“ (1966), alebo pri prekladoch prác S. L. Rubinštejna do slovenského jazyka. Píše recenzie, vystupuje na odborných seminároch a konferenciách, spolupracuje s masovokomunikačnými prostriedkami. Sústavne sa angažuje spoločensko-politicky.

Ako vysokoškolská učiteľka je náročná voči sebe i voči študentom. Je nielen kritická, ale aj sebakritická. Po menovaní docentkou sa stala pribojnejšou, otvorenejšou. V rámci vývinovej psychológie je nespornou odbornou autoritou.

Spolupracovníci a kolegovia z psychologických pracovísk želajú doc. dr. E. Rybárovej, CSc., dobré zdravie a elán pri dosahovaní ďalších odborných i životných úspechov.

J. Boroš

ZA PHDr. JAROSLAVEM HLAVSOU, DrSc.

Dne 3. května 1989, v roce svých nedožitých šedesátin, zemřel po těžké nemoci PhDr. Jaroslav Hlavsa, DrSc., vedoucí vědecký pracovník psychologického ústavu ČSAV a člen redakční rady časopisu Československá psychologie.

Narodil se dne 24. července 1929 v Chomutově. Vzhledem k povolání svého otce, byl důstojníkem československé armády, se rodina častěji stěhovala. Do obecné školy chodil J. Hlavsa na Slovensku v Krupině, reálné gymnázium vystudoval v Hradci Králové. Po maturitě roku 1948 byl přijat na pedagogickou fakultu v Praze ke studiu učitelství pro základní školy v oboru ruštiny, výtvarná výchova a občanská nauka. Po jejím absolvování pracoval od roku 1950 jako asistent v Laboratoři pro výzkum vyšší nervové činnosti, která byla během let přiřazována k různým institucím až se stala základem vzniku Psychologického ústavu ČSAV. Současně studoval dálkově psychologii na filozofické fakultě UK. Závěrečnou zkoušku složil r. 1953. V tomto období se věnoval problematice duševního vývoje v souvislosti s Pavlovovým učením o vyšší nervové činnosti, psychologii učení a sportu. Tematiku psychologie učení zpracoval i ve své kandidátské disertační práci, kterou obhájil v r. 1964.

Počátkem šedesátých let se zaměřil na problematiku tvůrčí činnosti, jež se stala hlavní náplní jeho badatelského úsilí v dalších třiceti letech. Protože šlo o problematiku, která nebyla do té doby v naší psychologii rozvíjena a neměla v ní tradici, budoval J. Hlavsa tuto disciplínu od základů. Postupoval od bibliografie světové psychologické produkce, kterou také v letech 1972 a 1987 publikoval pod názvem Bibliografie psychologie kreativity, od přehledu základních poznatků, hledání spolupracovníků a navazování mezinárodních kontaktů, k vlastní vědecko-výzkumné práci.

Od roku 1966 pracoval na teoreticko-metodologickém a aplikačním systému psychologie tvořivosti v rámci vědecko-výzkumné základny ministerstva obrany ČSR, od roku 1970 ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky, kde založil a řídil Kabinet kreativity, jenž byl r. 1973 převeden do České vědecko-technické společnosti a r. 1974 do Institutu pro rozvoj vynálezectví a zlepšovatelství při ČVUT. Kabinet kreativity byl prvním profesionálním pracovištěm v ČSSR zabývajícím se systematicky interdisciplinárním výzkumem tvůrčí činnosti. V těchto letech J. Hlavsa pracoval též na svých souhrnných dílech týkajících se tvořivosti. Zpracovával obecnou metodologii tvorby a výchovu k tvořivosti. Stěžejními pracemi vzniklými v tomto období jsou knihy Psychologické problémy výchovy k tvořivosti a Psychologické základy teorie tvorby. V tomto období se J. Hlavsa naučil důsledně spojovat svou vědecko-výzkumnou práci s aplikacemi jejích výsledků do společenské praxe, především do oblasti výchovy a vzdělávání, řízení a poradenství. J. Hlavsa vytvořil

koncepti a sám vedl kurzy tvůrčího myšlení pro učitele, tvůrčí a řídicí pracovníky, rozvíjel programy tvořivosti u novátorů, racionalizátorů a vynálezců, vedl poradenskou službu pro tvůrčí pracovníky, vypracoval metodiku jejich výběru aj. Napsal též řadu populárně vědeckých prací pro tvůrčí pracovníky a mládež a v Československé televizi realizoval několik kursů rozvoje tvůrčího myšlení. K problematice základních otázek tvůrčího procesu, subjektu a podmínek tvůrčí činnosti přibýlo od roku 1976 ještě téma významu tvorby pro rozvoj člověka, jeho osobnosti a kolektivů v období vědecko-technické revoluce.

Většina vědeckých a aplikačních prací J. Hlavsy vznikala od roku 1966 na bázi státního plánu základního výzkumu, jehož koordinátorem byl Psychologický ústav ČSAV. Tím se J. Hlavsovi podařilo udržet spolupráci se svým mateřským pracovištěm až do roku 1981, kdy se do něho vrátil jako jeho interní pracovník. Zde také v roce 1985 obhájil svou doktorskou disertační práci Psychologické základy teorie tvorby, na níž pracoval od roku 1970. V PsÚ ČSAV pokračoval v systematickém rozvíjení psychologie tvořivosti v kontextu rozvoje osobnosti a sociálního jednání a nastínil systém a perspektivy psychologie kreativity v souvislostech rozvoje socialistické společnosti. Jeho poslední knižní a časopisecké práce reagovaly na aktuální teoreticko-výzkumné a aplikační potřeby psychologie kreativity: na heuristické procedury, rozbor tvořivých prvků životních a pracovních situací, metody rozvoje tvořivosti, na sociální tvořivost a tvůrčí diskuse. Stěžejními knižními publikacemi tohoto období jsou Psychologické metody výchovy k tvořivosti a Člověk v životních situacích, časopiseckými studii Situacní aspekty hodnocení tvůrčí práce, Konceptce řízeného rozvoje tvořivosti, Psychologie a rozvoj osobnosti, Aktuální problémy psychologie tvořivosti, Pokrok vědy, techniky a člověka. Celkem publikoval přes sto prací. J. Hlavsa byl neobyčejně pracovitý. Pracoval i v době své těžké nemoci, prakticky do posledních dnů svého života. Natočil seriál o životních situacích pro Československou televizi, napsal hesla do připravovaného Psychologického výkladového slovníku, pracoval se svými aspiranty. Jeho dílo získalo řadu ocenění: např. Cenu Českého literárního fondu, cenu ČSAV a k nedožitým šedesátinám mu byla přiznána stříbrná plaketa Ladislava Štolla.

Kromě vědecko-výzkumné a aplikační činnosti se J. Hlavsa věnoval i pedagogické práci. Přednášel problematiku psychologie kreativity na katedře psychologie FF UK, na katedře fotografie FAMU, v řadě resortních výzkumných institutů, v Domě politické výchovy MV KSČ atd. Jako vysokoškolský učitel, školitel aspirantů a odpovědný řešitel výzkumných úkolů vchoval řadu svých spolupracovníků a následovníků.

Angažoval se též v mnoha funkcích v odborných a společenských organizacích. Od založení Československé psychologické společnosti vykonával řadu funkcí v sekcích i v hlavním výboru. Od roku 1983 byl prvním místopředsedou hlavního výboru a předsedou sekce pro psychologii umění. V Československé vědecko-technické společnosti založil a vedl komisi tvůrčí práce při strojírenské společnosti jako interdisciplinární odborný orgán sloužící hlavně praxi. Její jádro se stalo základem vzniku Komise pro rozvoj tvůrčí činnosti v rámci RVHP, jejímž byl tajemníkem. Roku 1985 byla jeho činnost oceněna pamětní medailí k 30. výročí vzniku Československé vědecké společnosti. Pracoval též jako člen vědeckometodologické rady PČÚV Socialistické akademie, člen komise pro kvalifikaci pracovníků VUZ při ministerstvu výstavby a techniky ČSR, člen komise pro výchovu Vědeckého kolegia pedagogiky a psychologie ČSAV. Angažoval se i v místě bydliště v orgánech samosprávy, byl též poslancem MNV.

Jaroslav Hlavsa, který chápal ustavení a cílovědomé systematické rozvíjení psychologie kreativity u nás jako své životní poslání, byl i sám kultivovanou tvořivou osobností usilující o zdokonalování svých autoregulačních schopností a harmonický rozvoj a o soulad svých bohatých životních zájmů s pracovní činností. J. Hlavsa měl především zájem o hudbu, sám hrál na řadu hudebních nástrojů, a o výtvarnou a literární činnost. Ovládal řadu technik výtvarné práce a uměleckých řemesel. Svě dovednosti a tvůrčí invenci uplatnil v řadě drobných výtvarných a literárních prací (povídka, poezie). Završením jeho tvůrčího úsilí a snah o harmonii života je rodinný dům, který postavil podle svých představ a vlastními silami. J. Hlavsa měl i vyhraněný zájem o sport a celý svůj život se věnoval nejen kultivaci svého ducha, ale po

vzoru renesančních osobností i těla. Je též autorem studie *Vliv pohybu na rozvoj osobnosti a účelové publikace Kondiční program pro tvůrčí pracovníky*.

Československá psychologie ztratila v Jaroslavu Hlavsovi vyhraněnou vědeckou osobnost — zakladatele psychologie kreativity u nás, a jeho spolupracovníci a přátelé vyrovnaného, vzdělaného, vysoce kultivovaného, jemného a spolehlivého druhu, obohacujícího vzájemný sociální styk o originální pohledy na skutečnost a nové stimuly myšlení a cítění, ochotného k nezištné pomoci v nejrůznějších životních situacích. Je těžké uvěřit, že již nikdy, nikdy více.

Redakční rada

ZPRÁVA O ČINNOSTI VĚDECKÉHO KOLEGIA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE ČSAV ZA ROK 1988

Vědecké kolegium uskutečnilo v roce 1988 v souladu s plánem práce šest řádných a jedno rozšířené zasedání. Hlavní část jednání kolegia byla věnována tradičně především klíčovým otázkám rozvoje vědních disciplín pedagogika a psychologie, a to se zřetelem ke specifice období přestavby života naší společnosti. Nejvýznamnější materiály byly předány prezídiu ČSAV, event. i některým dalším kooperujícím institucím. Značná pozornost byla též věnována prognostické činnosti a přípravám výzkumného programu SPZV na příští pětiletku.

1. Prognostická činnost kolegia

Prognostická činnost je jednou z trvalých aktivit kolegia. V průběhu hodnoceného období byla realizována především cestou dalšího rozpracování úkolů, vyplývajících z materiálu „Program rozvoje a uplatnění čs. vědy v podmínkách ČSAV (SAV) v 8. pětiletce s výhledem do roku 2000“.

2. Další koncepční materiály

a) „Návrh programu prací kolegia na základě rozpracování úkolů Plánu akčních opatření ČSAV na 8. pětiletku, zpřesnění plánu práce s ohledem na prioritní úkoly čs. základního výzkumu“.

Kolegium projednalo návrh doplnění plánu práce v souladu s uvedeným materiálem. Akcentované oblasti se týkají především aktuálních a koncepčních otázek v souvislosti s realizací procesu urychlení sociálně ekonomického rozvoje společnosti.

b) „Stav příprav SPZV na 9. pětiletku“
Materiál se týká hlavních společenskovo-vědních směrů, rozvíjených v průběhu 9. pětiletky. Protože vlastní návrh úkolů nebyl v době jednání kolegia ještě zcela

konkretizován, bylo projednáno pouze zaměření základních tří výzkumných orientací: a) teorie a historie socialismu, b) urychlení rozvoje společnosti, c) rozvoj osobnosti člověka, jeho tvůrčího potenciálu a aktivity. Předpokládá se, že základní organizační jednotkou výzkumu budou hlavní úkoly, větší důraz by měl být kladen na interdisciplinaritu.

c) „Výběr a výchova talentované mládeže k vědecké činnosti“.

Kolegium projednalo podkladový materiál, věnovaný následujícím třem základním okruhům: a) teoretickým otázkám talentu, jeho identifikaci a formování včetně problematiky adekvátních metodických postupů, b) problematice talentu v kontextu vědecké výchovy, c) programu komplexního a systematického rozvoje talentované mládeže ve vědě a technice, iniciovanému usnesením vlády ČSSR. Návrhy na opatření pro oblast pedagogiky a psychologie (v oblasti společenské praxe i na úrovni ČSAV) mají konkrétní charakter a předpokládají vytvoření podmínek podporujících rozvoj a stimulaci talentované mládeže. Materiál byl v plném rozsahu předán všem členům kolegia; kolegium uložilo pravidelně zařazovat uvedenou problematiku na program jednání.

d) „Příspěvek pedagogických a psychologických věd k analýze čs. výchovně vzdělávací soustavy“.

Po projednání stanoviska k této analýze kolegium konstatovalo, že v dané etapě byla analýza zpracována spíše uzavřeně z hlediska resortu školství. V další etapě bude nutno více vzít v úvahu začlenění výchovně vzdělávací soustavy do širšího celospolečenského kontextu a výrazně zvýšit zapojení vědy, především psychologie a pedagogiky. Podrobně zpracované vyjádření k materiálu ministerstva školství bylo předáno orgánům ČSAV i ministerstvu školství. Bylo rozhodnuto, že kolegium se bude touto problematikou i nadále zabývat (nejbližším termínem projednání stanovilo rozšířené zasedání kolegia).